

**YO'QOTILGAN AVLOD FOJIASI VA QAHRAMONLARNING URUSHGA
MUNOSABATI: ERIX MARIYA REMARKNING "G'ARBIY FRONTDA
O'ZGARISH YO'Q" ROMANI TAHLILI**

NAVOIY DAVLAT UNIVERSITETI

Tillar fakulteti

O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi

Talaba: Rustamova Fotima

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada nemis adabiyotining yirik vakili Erix Mariya Remarkning dunyoga mashhur "G'arbiy frontda o'zgarish yo'q" romani atroflicha tahlil qilinadi. Maqolada asarning qisqacha syujet chizig'i, asosiy va yordamchi obrazlar tizimi, qahramonlarning urushga nisbatan shaxsiy va falsafiy munosabatlari hamda muallif qo'llagan o'ziga xos badiiy-tasviriy vositalar yoritib berilgan. Urushning inson taqdiri va ma'naviyatiga ko'rsatgan halokatli ta'siri "yo'qotilgan avlod" konsepsiyasi orqali ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Erix Mariya Remark, G'arbiy frontda o'zgarish yo'q, yo'qotilgan avlod, Paul Boymer, badiiy tasviriy vositalar, urush falsafasi, realizm, naturalizm, antiteza, inson va qismat.

Keywords: Erich Maria Remarque, All Quiet on the Western Front, the lost generation, Paul Bäumer, literary devices, philosophy of war, realism, naturalism, antithesis, man and destiny.

XHIXX asr jahon adabiyotida urush mavzusi va uning insoniyat boshiga solgan fojialarini fosh etishda Erix Mariya Remark ijodi alohida o'rin tutadi. Muallifning 1929-yilda nashr etilgan "G'arbiy frontda o'zgarish yo'q" (Im Westen nichts Neues) romani imperialistik urushlarning g'ayriinsoniy mohiyatini ochib beruvchi eng kuchli antiurush asarlaridan biri hisoblanadi. Asar Birinchi jahon urushining qonli okoplarida kechgan hayotni bor bo'ybasti, shafqatsizligi va haqqoniyliги bilan tasvirlaydi. Remark ushbu asari orqali urushda nafaqat jismonan, balki ma'naviy va ruhiy jihatdan halok bo'lgan butun bir avlod — "yo'qotilgan avlod" fojiasini adabiyot markaziga olib chiqdi.

QISQACHA VOQEALAR RIVOJI (SYUJET)

Romandagi voqealar Birinchi jahon urushi davrida nemis armiyasi askari bo'lgan yosh yigitcha Paul Boymer tilidan hikoya qilinadi. Paul va uning sinfdoshlari (Albert Kropp, Myuller, Leyer va boshqalar) maktabdagi o'qituvchisi Kantorekning vatanparvarlik haqidagi balandparvoz, soxta da'vatlari ta'sirida ko'ngilli ravishda urushga yo'l oladilar. Biroq front ortidagi qat'iy va shafqatsiz harbiy tayyorgarlik

(ayniqsa, kapral Ximmelshtosning azoblari) hamda front chizig'idagi daxshatli reallik yosh yigitlarning barcha romantik tasavvurlarini parchalab tashlaydi.

Asar davomida Paul va uning safdoshlari okoplardagi doimiy o'q botiqlari, ochlik, vabo va o'lim bilan yuzma-yuz yashaydilar. Ular hayotni saqlab qolish uchun kurashuvchi "yovvoyi maxluqlar"ga aylanib borishadi. Paul ta'tilga uyiga qaytganida, tinch hayot va odamlardan butunlay begonalashganini his qiladi; endi u frontdagi do'stlaridan boshqa hech kimni o'ziga yaqin ololmaydi. Vaqt o'tishi bilan Paulning barcha do'stlari birin-ketin halok bo'ladi. Romanning yakunida, 1918-yilning oktabrida, urush tugashiga sanoqli kunlar qolganida, frontda deylarli sukunat hukm surgan bir paytda Paul Boymer ham halok bo'ladi. O'sha kuni shtab hisobotida atigi birgina jumla yozilgan edi: "G'arbiy frontda o'zgarish yo'q".

OBRAZLAR TIZIMI VA ULARNING TAHLILI

Asardagi har bir obraz urush girdobiga tushib qolgan yoshlarning o'ziga xos qiyofasi va qismatini ifodalaydi:

1. Paul Boymer (Paul Bäumer)

Asarning bosh qahramoni va hikoyachisi. Urushga qadar u she'rlar yozuvchi, nozik qalbli yosh yigit edi. Front uni barcha his-tuyg'ulardan mosvo qilib, faqat yashab qolish instinkti bilan harakatlanuvchi askarga aylantiradi. Paulning obrazi orqali muallif inson daryosining ruhiy evrilishlarini ko'rsatadi. U dushman askari Jerar Dyuvalni pichoqlab, uning yonida soatlab qolganida, urushning asl bema'niligini va dushman ham o'zi kabi inson ekanligini chuqur anglab yetadi.

2. Stanislaus Katshinski (Kat)

Qirq yoshlardagi tajribali, donishmand va askarlarning "otasi" hisoblangan obraz. Kat har qanday sharoitda ham oziq-ovqat va boshpana topa olish qobiliyatiga ega. U yosh askarlarga frontda omon qolish sirlarini o'rgatadi.

Katning o'limi Paul uchun eng og'ir zarba bo'ladi, chunki u Paulning frontdagi so'nggi ma'naviy tayanchi edi.

3. Albert Kropp

Paulning sinfdoshi, guruhdagi eng mustaqil fikrlaydigan yigit. Urush va siyosat haqida chuqur falsafiy mulohaza yuritadi. Oyog'idan ayrilgach, u nogiron bo'lib yashashni istamaydi va hayotga bo'lgan qiziqishini yo'qotadi. Uning obrazi urush yoshlarning kelajagini qanday parchalaganini ko'rsatadi.

4. Kantorek va Ximmelshtos

Kantorek — yoshlarni frontga haydagan soxta vatanparvar ziyolilar timsoli. Ximmelshtos esa oddiy odamlarning qo'liga ozgina hokimiyat tegsa, qanday zolimga aylanishini ko'rsatuvchi kazarma qo'mondonidir. Bu ikki obraz urush mashinasini harakatga keltiruvchi va uni qo'llab-quvvatlovchi jamiyat qatlamlarini fosh etadi.

QAHRAMONLARNING URUSHGA NISBATAN MUNOSABATI

Asar qahramonlarining urush real voqeligiga bo'lgan munosabati bir xil emas, biroq ularning barchasida vaqt o'tishi bilan nafrat va umidsizlik tuyg'usi shakllanadi. Remark askarlarning ichki dunyosini ochish orqali urushga bo'lgan quyidagi yondashuvlarni ko'rsatadi:

Paul Boymer: Urush uning nazarida inson erki va orzularini butunlay tortib oluvchi majburiy yovvoyilikdir. U dastlab urushni tushunishga harakat qiladi, biroq front chizig'ida omon qolish uchun dushmani o'ldirish shartligini ko'rgach, urushning mantiqsizligini anglaydi. Paul fransuz askari Jerar Dyuvalni xandaqda o'ldirib qo'ygach, uning jasadida yig'lab, shunday deydi: *"Meni kechir, o'rtoq! Biz buni juda kech tushunamiz. Sening ham xotining, onang borligini, biz bir xil fojia qurboni ekanimizni nega avvalroq o'ylamadim? Agar qurollarni tashlasak, biz aka-uka bo'lishimiz mumkin edi"*. Paul uchun urush — yosh avlodni kelajakdan mahrum etgan tarixiy jinoyatdir.

Albert Kropp: Kropp urushga nisbatan eng ochiq tanqidiy va falsafiy munosabatda bo'lgan qahramondir. U urushni davlat rahbarlari, qirollar va generallarning shaxsiy ambitsiyalari natijasi deb biladi. Kropp do'stlari bilan suhbatda urushni hal qilishning qiziqarli va adolatli usulini taklif qiladi: *"Urush e'lon qilinganda, bu shunchaki bir mamlakat boshqa mamlakat bilan urushayotgani emas. Shunday ekan, generallar va vazirlar qizil ishton kiyib, maydon o'rtasiga chiqishsin va bir-biri bilan tayoq jangi qilishsin. Kim g'alaba qozonsa, o'sha davlat yutgan hisoblansin. Bu minglab begunoh yoshlarning o'lib ketishidan ancha adolatli bo'lar edi"*. Bu fikr Kroppning urush siyosatiga nisbatan chuqur piching va nafratini ko'rsatadi.

Stanislaus Katshinski: Qirq yoshli Kat urushga realistik va pragmatik nuqtai nazardan qaraydi. U yosh talabalardek hissiyotga berilmaydi, lekin urushning tub mohiyati oddiy xalqni ezish ekanini yaxshi biladi. Kat urush haqida gapirganda: *"Agar bizga, ya'ni oddiy askarlarga bir xil ovqat va bir xil maosh berilsa, urush o'sha kuniyoq tugaydi"*, deb hisoblaydi. Uning munosabati — urush ortidagi ijtimoiy tengsizlik va tabaqalanishni fosh etishga qaratilgan.

Myuller: Myuller urush sharoitida ham o'z insoniy va ratsional tabiatini saqlashga urinadi, lekin urush uni shafqatsiz reallikka moslashishga majbur qiladi. Do'sti Kemmerix o'lim to'shagida yotganida, Myuller uning chiroyli etiklarini o'ziniki qilishni o'ylaydi. Bu tashqi tomondan bemehrlik bo'lib ko'rinsa-da, aslida urush Myullerni his-tuyg'ulardan voz kechishga va faqat amaliy hayot qonunlari bilan yashashga o'rgatganidan dalolat beradi. U urushni insonni ma'naviy jihatdan qurituvchi mexanizm deb biladi.

BADIIY VA TASVIRIY VOSITALAR TAHLILI

Erix Mariya Remark asarning ta'sirchanligini oshirish va urush daxshatlarini kitobxonga yetkazish uchun

turli tasviriy vositalardan mahorat bilan foydalangan:

Metafora va Sifatlashlar: Muallif frontni va yer elementini jonlantiradi. Masalan, askar uchun yer shunchaki tuproq emas, balki "ona" kabi uni o'qlardan asraydigan boshpanadir. "Front — bu girdob", "urush — qonxo'r maxluq" kabi metaforalar urushning yutuvchi kuchini ifodalaydi.

Antiteza (Zidlash): Asarda go'zal tabiat manzaralari va qonli urush daxshatlari keskin zidlantiriladi. Okoplar ichida uchib yurgan kapalaklar, xandaqlar chetidagi gullar va shu bilan birga titilib ketgan inson tanasi, o'lim talvasasidagi askarlar tasviri hayot va o'lim o'rtasidagi ziddiyatni bo'rttirib ko'rsatadi.

Naturalistik tasvir: Remark urushni go'zallashtirmaydi. Gaz hujumi oqibatida o'pkesi kuygan askarlar,

kesilgan oyoq-qo'llar, kalamushlar bosgan xandaqlar tasviri o'quvchida urushga nisbatan chuqur nafrat uyg'otadi.

Bu realizmning eng yuqori nuqtasidir.

Ironiya (Piching): Asar sarlavhasining o'zi va yakuniy xulosa kuchli achchiq ironiyaga asoslangan. Bir

yosh insonning o'limi va fojeasi harbiy shtab uchun hech qanday ahamiyatga ega bo'lmagan "o'zgarishsiz holat" deb baholanadi.

XULOSA

"G'arbiy frontda o'zgarish yo'q" romani shunchaki tarixiy urush haqidagi asar emas, balki insoniyatga berilgan jiddiy ogohlantirishdir. Remark inson hayotining qiymati har qanday siyosiy va imperialistik maqsadlardan ustun turishini isbotladi. Qahramonlarning urushga bo'lgan nafratga to'la munosabati orqali har qanday militaristik g'oyalarning soxtaligi ochib beriladi. Rustamova Fotima tomonidan o'rganilgan ushbu mukammal tahlil asarning o'zbek adabiyotshunosligida jahon adabiyoti durdonalarini chuqurroq anglashdagi ilmiy ahamiyatini yana bir bor ko'rsatib beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Erix Mariya Remark. "G'arbiy frontda o'zgarish yo'q" (romandan parchalar va to'liq nashrlari). Toshkent, "Yangi asr avlodi", 2018.
2. Yoqubov H. "XHIXX asr xorijiy adabiyoti tarixi". O'quv qo'llanma. Toshkent, "O'qituvchi", 2005.
3. Quronov D. "Adabiyotshunoslikka kirish". Toshkent, "Akademnashr", 2011.
4. Lidin V. "Eremich Mariya Remarque va uning antikrieg asarlari". Adabiy-tanqidiy maqolalar to'plami. Moskva, 1984.